

Anadolu'dan Eşitlikçi Bir Bakış ve Orhan Kemal

Eylem KILIÇ*

ÖZET

Edebiyat tarihimizde üç Kemallerin (Orhan Kemal, Kemal Tahir, Yaşar Kemal) hatırı sayılır bir yeri vardır. Yalnızca Türk edebiyatında değil aynı zamanda dünya edebiyatında da bilinen önemli isimlerdir. Fakat Türk edebiyatı Anadolu coğrafyasında yetişmiş olan bu üç edebiyatçıdan çok etkilenmiş ve kendileri ile bu edebiyatçıların eserlerindeki karakterleri özdeşleştirmişlerdir. Bu üç usta isim Türkiye tarihine eserleri ile tanıklık etmiştir. Üç yazarın da eserlerinde temel vurgu yaptığı kavramlar sosyal yaşamda ortaya çıkan adaletsizlik ve eşitsizliklerdir. Bunun yanında üç kemalleri farklı kılacak şu tanımlamalar kullanılabilir: Kemal Tahir “devletçi”, Orhan Kemal “eşitlikçi” ve Yaşar Kemal ise “toplumcu”.

Toplumcu gerçekçi Orhan Kemal Bursa Cezaevinde tutsak Nazım Hikmet Ran ile tanışarak eşitlik, sosyalizm, Marksizim gibi kavramları yakın tanışından tekrar öğrenmiştir. Orhan Kemal yoksul köylüden, işçiden kesitler sunmuş ve Anadolu'dan tarihe Marksist bir ışık tutmuştur. Ayrıca Orhan kemal 1950'li yıllardan itibaren halka karşı dinin nasıl kullanıldığına kitaplarında değinmiştir. Bu makalenin amacı bugünün Türkiye'sine uyarlanabilecek Orhan Kemal eserleri ile tekrar dikkat çekmek, Orhan Kemal'in eserlerindeki eşitlik ve adalet sürecini incelemektir.

Anahtar sözcükler: Orhan Kemal, Anadolu, adalet, eşitlik, Marksizim.

---

* Melikşah Üniversitesi, Hukuk Fakültesi 3. Sınıf öğrencisi

Anadolu'dan Eşitlikçi Bir Bakış ve Orhan Kemal

GİRİŞ

Toplumcu gerçekçi bir yazar olan Orhan Kemal (Mehmet Reşit Ögütçü) 1914'te Adana'da doğmuş 1970 yılında hayatını kaybetmiştir.¹ Orhan kemal toplumcu gerçekçi bir yazar olarak kendini şöyle tanımlamaktadır: “Olmakla olanı olduğu gibi yansıtmak, başka bir deyimle, doktorun hastasındaki hastalığı görmekle yetinmesi gibi bir şey. Benim aradığım gerçekçilik yalnızca bu kertede kalmamalı. Onun için sanatçı gerçeğin ölçülerini kendinde toplayıp ‘olmuş mu?’ ile birlikte ‘olabilir mi?’ nin karşılığını verebilmeli. Bununla da kalmamalı, ‘nasıl olmalı?’ sorusuna da karşılık bulabilmelidir. Sanatçı doğanın kopyacısı değil, kendinden bir şeyler katan bileşimci olmalıdır”.² Toplumcu gerçekçi yazar, kendi gerçeklik anlayışıyla gördüğü olayları anlatırken belirli bir dünya görüşüne ve bir ideolojiye dayanmaktadır. Orhan Kemal'in hayat görüşü aslında bilinçsiz olarak sorgulayarak başlasa da sonradan Marksist ideolojiyi benimsemesine sebep olmuştur. Orhan Kemal'in amacı bireysel sorgulamayı arttırarak toplumun sıkıntılarını göstermeye çalışıp, onlara çözüm yolu açmak ve bu yolu edebiyat vasıtasıyla işaret etmektir. Sınıf eksenli siyaset yapan Orhan Kemal eserlerinde hiçbir şeyi siyasetin dışında tutmamış, kaleme aldığı hemen her olayda sınıfsal farklılıklara vurgu yapmış, eleştirdiği siyasal ve ekonomik düzenin, yapılacak sınıf siyaseti ile değişip yeniden şekillenerek tüm insanlığı ortak bir paydada birleştirecek, sınıfsız, eşit ve özgür bir toplum düzenine ulaşılacağına inanmıştır. Yine Orhan Kemal'e göre bireyler önyargılarından kurtulup bir düşünme sürecine girecek ve bu sürecin sonunda sınıfsal çıkarlarının farkına varıp mevcut sömürü düzenini yıkmaya yoluna gideceklerdir. Buradan Orhan Kemal'in salt Marksist bir anlayışla entelektüel üretimde bulunduğu sonucuna ulaşılabilir. Orhan Kemal'in eserlerinde genelde bireysel kurtuluş öyküleri yer almakla birlikte henüz toplumsal kurtuluş bilincine erişmiş halka rastlanmamaktadır. Orhan Kemal eserlerinde

---

¹ <http://orhankemal.org/t.htm>

² Uslucan, F. Orhan Kemal'in Bazı Romanlarında Bir Eleştiri unsuru Olarak Din, s.107

geleneksel feodal zihniyetin anlatımını toplumsal gelişmelerle birlikte çözümlenmeye çalışmıştır.³

Orhan Kemal'in eşitlik, adalet, sınıf gibi kavramlara kitaplarında çok sık yer vermesinin ve bu kavramların toplumsal yaşamdaki karşılıklarını somut örneklerle ifade etmesinin birincil nedeni sınıf eksenli bir ideolojiye sahip olmasıdır. Orhan Kemal'in önceleri kendi doğal sorgulamalarıyla ulaştığı sonuçlar neticesinde benimsediği eşitlikçi hayat görüşünün bir dizi olaylar sonucu karşılaştığı Marksist ideoloji ile yakınlığını fark etmesi, Kemal'i bu düşünceleri yayma fikriyle tanıştırmıştır. Bu olaylardan en önemlisi Orhan Kemal'in Nazım Hikmet ile tanışmasıdır. Orhan Kemal askerliğini yaparken yabancı rejimler lehine propaganda yapmak suçundan beş yıl hapis cezasına mahkûm edilip tutuklanarak Bursa Cezaevine gönderilir ve burada Nazım Hikmet ile tanışır.⁴Bu tanışıklık zamanla Orhan Kemal'in Marksist İdeolojiyi benimsemesini sağlamıştır. Ayrıca benimsediği bu ideolojiyi edebiyat aracılığıyla halka aktarma fikrinin oluşmasında da Nazım Hikmet ile olan ilişkisi oldukça önemli bir rol oynamıştır.

Orhan Kemal'in Eserlerinde Din Eleştirisi

Orhan Kemal bazı eserlerinde din eleştirisi yapmıştır. Vukuat Var, Hanımın Çiftliği, Kanlı Topraklar, Bereketli Topraklar Üzerinde gibi eserlerinde din kullanılarak yapılan adaletsizliklere dikkat çekmektedir. Orhan Kemal'in eserlerindeki insanlar Allah'a inanmakla beraber bilinçli olarak yaşam, günahın ne olduğunu kavrayacak durumda değildirler. Orhan Kemal'in eserlerinde karakterize ettiği insanlar kulaktan dolma bilgilere inanan, eleştirmez ve sorgulamaz insanlardır. Onlar Orhan Kemal'in bazı eserlerinde yer yer isyan etseler de egemen sınıfın hegemonyası altında tevekkül ve itaat etmeyi öğrenmişlerdir. Bu insanlar bazen isyan etseler de egemen sınıf tarafından, hegemonya altında tevekkül ve itaat etmeyi öğrenmişlerdir. Örneğin Orhan Kemal Bereketli Topraklar Üzerinde kitabını değerlendirirken dinin insanları uyuşturan afyon olduğunu söyler, bu söylem Orhan Kemal'in Marx etkilenimini de gösterir, ve tevekkül anlayışını şöyle eleştirir: "Kul acımaz bunlara Allah acımaz. Allah'ın unuttuğu insanlardır bunlar. Peygamberler kitaplar dolusu sabır, tevekkül, kanaat getirmişlerdir bunlara. ... Sonra aç çocukların feryadı göğe yükselir. Aç çocukların göğe yükselen feryadı önemli değildir peygamberlerin Allah adına sabır getirdiğinin yanında feryatlar önemli değildir."⁵ Derken sunduğu bu eleştiri sömürülen insanlar üzerinde dinin kullanılmaya ne kadar elverişli olduğudur. Orhan Kemal'in din eleştirisi üzerinde yoğunlaştığı eserlerinde din insanlar için bir eşitsizlik ve sömürü aracıdır. Eserlerinde yalnızca yoksul insanların başına kötü şeyler gelmekte, yalnızca onlar açlıkla, sefaletle terbiye edilmektedir. Bu durum roman karakterlerine şu soruyu sordurur : " Allah bizi daha mı az sevmektedir?"

---

³ Naci, F. Bereketli Topraklar Üzerinde, Cumhuriyet Kitap (2002,06,06)

⁴ Kemal, O. Yazmak Doludizgin, Günlükler ve Şiirler, 2007, Kasım, Everest

⁵ Kemal, O. Bereketli Topraklar Üzerinde, Everest, s.167

Adalet sağladığı düşünölen Tanrının Orhan Kemal'in eserlerinde adil olmadığı ve insanların başına gelen bütün kötü şeylerden sorumlu olduğu göze çarpmaktadır.

Orhan Kemal kitaplarında iyi dindarlara pek yer vermemekte, sömüren ezen dindarlar ve dini amaçları uğruna kullanan insanları ele almaktadır. Orhan Kemal'in romanlarında dikkat çeken adaletsizlik sorgusu genelde Allah ile yapılmaktadır. Orhan Kemal'e göre insanın yapmak isteyip yapamadığı şeylerden ve şuan yaşadığı sıkıntılardan Allah sorumludur. Orhan Kemal'in eserlerinde var olan Allah adaletsiz davranıp, zenginın gölgesinde dahi yoksulu barındırmayan, yoksula şükretmeyi öğretip zengine, zenginliğine zenginlik katması için ortam hazırlayan bir Allah'tır. Orhan Kemal bu unsurları göz önünde tutarak Allah'ın var olup olmadığını, eğer varsa neden bu kadar adaletsiz davrandığını sorgulamaktadır.

Orhan Kemal insanların bozuk toplum düzeninden dolayı daha iyi yaşayamadığını söylemektedir. Orhan Kemal tek tek insanların suçlu olmadığını onları suça itenin bozuk toplum yapısı olduğunu düşünmekte ⁶ve "asıl gerçeklik, asıl yurtseverlik içinde yaşadığı toplumun bozuk düzenini görmek, bozukluğun nereden geldiğine akıl erdirmek, sonrada bu bozuklukları ortadan kaldırmaya çalışmaktır." ⁷ Diye ifade etmektedir. Bu anlayışıyla birlikte bu bozuk toplum düzeninin nasıl daha iyi olabileceğini adalet düşüncesi, eşitlik anlayışı ve ideolojik görüşüyle harmanlayıp ortaya koymaktadır.

Orhan Kemal'in anlayışına göre dinler bireylere daha iyi bir dünya vaat etmektedir ve bunu başaramayınca öbür dünya hayali kurdurup bugünkü bozuk düzene şükretmeleri ve itaat etmelerini öğütlemektedir.

Orhan Kemal'in eserlerindeki din anlayışı şöyle sıralanabilir:

- 1- Din devrimleri yok edecek ve devleti geri götüreceğ bir unsurdur.
- 2- Din insanların menfaatleri için başkalarını sömürmek için kullanılmaktadır. Din vasıtasıyla kitlelerin hak aramaları, başkaldırmaları engellenmekte ve insanlar uyutulmaktadır.
- 3- Allah adaletsizdir. Kullarına eşit davranmayıp zenginleri ve güçlüleri korumakta, fakirleri ve zayıfları ezmektedir. Bazılarını güzel, kuvvetli ve cüsseli yaratırken bazılarını da zayıf, çirkin ve çelimsiz yaratmıştır.
- 4- Eğer gerçekten varsa kişilerin isteyip de ulaşamadığı her şeyden Allah sorumludur.
- 5- Din insanların zaafalarını alay konusu etmek için bir vasıta olarak kullanılmaktadır.
- 6- Bir genelleme ile din, zenginler ve din adamları için bir sömürü aracı iken, yoksullar için avunma vasıtasıdır.

---

⁶ Özerinç, E. Orhan Kemal'in Fabrika ve Toprak İşçilerini Konu Alan Bereketli Topraklar Üzerinde, Vukuat Var ve Hanımın Çiftliği Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatım, Şubat 2010, s.5

⁷ Uslucan, F. Orhan Kemal'in Bazı Eserlerinde Bir Eleştiri unsuru Olarak Din, s. 108

- 7- Zenginlerin hiçbiri gerçek dindar değilken, dindar olan yoksullarda hep küfürbaz ve inkarcı insanlardır. Samimi bir dindar insana romanlarda yer verilmemektedir.
- 8- Toplumsal yapıdaki tutarsızlıkların, insanlık dışı durumların, adaletsizliklerin temelinde hep din gösterilmektedir.⁸

Orhan Kemal'in Eserlerinde Yeni Sanayileşen Toplum

Orhan Kemal kapitalizm kavramını eleştirse dahi onun tanıdığı asıl kavram feodalizmdir. Feodalizm bölünmüş bir sınıf yapısı ve sosyal eşitsizlikleri de içinde barındıran toprağa bağlı insanlardan oluşmaktadır. Toprak mülkiyetini elinde bulunduran köy ağaları eleştirilmekte, büyük kentlerde yaşayan işçi sınıfının sermaye ile savaşını anlatmanın yanında toprak köleliği de sorgulanmaktadır.⁹ Orhan Kemal'in yaşadığı süreç henüz kapitalizmin anlaşılması için erken bir süreç olarak göze çarpmaktadır. Sanayi devriminin henüz gelişmediği Türkiye toprakları, kapitalizm eleştirisinden öte feodalizm eleştirisi sunmakta olsa da Orhan Kemal kendine yol haritası olarak kendi yaşamı ve eserleri arasında benzer, ideolojik anlayışına uygun olan işçi sınıfını/köylüyü kaynak olarak seçer. Sanayileşme/makineleşme gibi burjuvalaşmış güçler karşısında ezilen, yok olan insanların acılarını, çelişkilerini, direnişlerini, yaşam koşullarını anlatır. İşçinin bir yük hayvanından farksızlaştığı ve hem fiziksel hem manevi yüklerle tüketildiği düzen içindeki "emek" sömürsünü vurgular.¹⁰ Bu koşullar onun sınıf eksenli ve anti kapitalist eleştiriler sunmasına neden olmuştur. Dikkat çeken bir durum ise Orhan Kemal'in fabrikada çalışan bir işçiye şu diyalogu yakıştırması olmuştur. "Makinelerin olduğu yerde dualar pek zavallı kalıyordu."

Orhan Kemal ailevi sıkıntılar, geçim sıkıntısı, siyasi meseleler üzerinde dururken emek sermaye ilişkisini temel almış ve antikapitalist bir tavır takınmıştır. Bu konular örneklenecek olursa Orhan Kemal büyük kentlerde kaybolmuş aileler, fabrika işçileri, zengin olma hayalleri kuran bireyler, ailesinin geçimini sağlamak için hasta olduğu halde çalışmak zorunda olan babalar resmetmektedir.¹¹ Bu umutsuz havanın dışında Orhan Kemal'in eserlerinde ekmek peşinde koşan, haksızlığa uğrayan, düzensizlikler içinde ezilen bireylerin bu güç koşullara rağmen umutlu olmaları dikkat çekicidir.

---

⁸ Uslucan, F. Orhan Kemal'in Bazı Eserlerinde Bir Eleştiri Unsuru Olarak Din, ss. 108-109

⁹ <http://orhankemal.org/links3/1111.htm>

¹⁰ Özerinç, E. Orhan Kemal'in Fabrika ve Toprak İşçilerini Konu Alan Bereketli Topraklar Üzerinde, Vukuat Var ve Hanımın Çiftliği Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatım, Şubat 2010, s.7

¹¹ Kemal, O. Çamaşırcının Kızı, İstanbul, 1998

Adalet “Mülkün” Temelidir

Orhan Kemal eserlerinde insan eksenli adalete yer vermiş ve kendi sanat amacını şöyle dile getirmiştir: “ Sanatımın amacı... Şöyle özetlemekte bir sakınca var mı acaba? Halkımızın, genel olarak da insan soyunun müspet bilimlere doğrultusundaki en bağımsız koşullar içinde, en mutlu olmasını isteme çabası.” Ünlü Lincoln’un demokrasi tanımı gibi: "Halkın, halk için, halk tarafından yönetimi" der Orhan Kemal. Biz de neden şöyle demeyelim? "İnsanlığın, insanlık tarafından, insanlık için yönetilme çabası adına sanat." ¹² Orhan Kemal’in varlık dergisinde verdiği söyleşide kullandığı bu cümle Orhan Kemal’in insanı adaletin temel taşı olarak gördüğü sanatın, siyasetin insanlık için , insan temel alınarak yapılması gerektiğini düşündüğünü göstermektedir.

Bu sözlerinden anlaşılacağı üzere aslında pozitif hukukun adalet, eşitlik kavramlarını da eleştirmektedir. Pozitif hukuk adalet kavramını fizik ötesi bir kavram olarak nitelendirip, başka disiplinlere havale ederek neyin, kime göre, nasıl adil olacağı sorusu ile ilgilenmemiştir.¹³ Adalet kavramıyla ilgili en önemli tez adalet “ neyin” temelidir. Orhan Kemal’e göre adalet insanın temeli iken pozitif hukuka göre “mülkün, devletin” temelidir. Bu kavram pozitif hukukun vakıf olduğu alanlarda, mahkeme salonlarında, hukuk fakültelerinde, göze çarpmaktadır. Buradaki sorun adaletin burjuvazi içerisinde ki metayı mı ele aldığı yoksa devletin devamını mı ele aldığıdır. Hangisini ele almış olursa olsun devlette, mülkte insan kavramından önce gelmektedir. Pozitif hukuk bir fabrika örneği için ele alınacak olursa; sermayedar için mülkü bulunduğundan dolayı bir adalet temsil etmekle beraber fabrikada çalışan bir işçi için adalet yetersiz kalmaktadır. Burjuva devriminin gerçekleşmiş olduğu bir ülkede sınıf ayrımları bu kadar yoğunken adalet mülkün temelidir dediğimiz taktirde adaleti yalnızca mülkü olanlara bağlamış ve her şeyi devletin bekası için kullanmış olmaktadır.

Doğal hukuk adaleti hukukun temeli olarak ele almaktadır. Doğal hukuka göre eğer bir hukuk kuralı adil değilse hukuk kuralı olarak nitelendirilmemekte, pozitif hukuk böyle bir normu esas aldığı taktirde o hukuka itaat edilmemektedir.¹⁴ Doğal hukuk pozitif hukuku bu yönüyle eleştirmektedir. Oysaki doğal hukukun temelinde adalet terimi vardır. Doğal hukukun kabul ettiği adalet tanımı çağlara göre şekillenmiştir. Doğal hukuk pozitif hukuku öyle sert eleştirirken, pozitif

---

¹² Bezirci, 1948:46; Varlık,1970,1.8

¹³ <http://www.anayasa.gen.tr/adalet.htm>

¹⁴ Gözler, K. Tabii Hukuk ve Hukuki Pozitivizme Göre Adalet Kavramı.

hukukun temelini doğal hukuk olduğunu söyler ve pozitif hukuk kuralları adil oldukça itaat edilmeyi hak etmektedir der. Tabii hukuk çağlar boyunca farklı adalet anlayışlarını ele almıştır fakat pozitif hukukta eleştirilmesi gereken şey adaletin tamamen hukuk dışı bir şey olduğudur. Öyle ise adalet mülkün temeli, devletin temeli, yani mülkü olamayan için ve devlet kavramına uzak olan için adalet bir şey ifade etmemektedir. Orhan Kemal'in adalet anlayışı döneminin iktibas edilmiş yasalarını eleştirerek adalet anlayışındaki eksiklere değinmektedir. Orhan Kemal'e göre konuların olayların genel kaynağı insandır. İnsanı esas alır ve bu durumda onun pozitif hukukun adaletini, insanı temel almayan yönünü eleştirmeye götürür.

Orhan Kemal'in, toplumun alt tabakasını oluşturan insanların yaşam kavgasını, işçi sınıfının çalışma koşullarını, küçük insanların dünyasını aydınlık gerçekçi bir bakışla sergilediği; toplumsal sınıflar arasındaki zıtlıkları, çelişkileri yansıttığı öykü ve romanlarıyla, Türk Edebiyatında II. Dünya Savaşı'nın getirdiği baskı ve yokluklar ortamında ortaya çıkan sıkıntıları anlatmasıyla eleştiriler sunduğu ve aydınlatıcı bir bakış getirdiği dönemi incelenmiştir.¹⁵Orhan Kemal 1914-1970 yılları arasında yazdığı eserleriyle bugünün Türkiye'sini de görmeden eleştirmiş ve tarihe tanıklık etmiş usta bir kalem olarak karşımızda bulunmaktadır.

---

¹⁵ <http://i-rep.emu.edu.tr:8080/jspui/bitstream/11129/191/1/Ozerinc.pdf>

Kaynakça

- 1-Kemal, O. (2007). Yazmak Doludizgin, Günlükler ve Şiirler. Everest Yayınları, Kasım.
- 2-Kemal, O. (1998). Çamaşırcının Kızı. İstanbul, 5. Basım
- 3-Kemal , O. (2012). Arkadaş Islıkları, Everest, Eylül.
- 4-Uslucan, F. Orhan Kemal'in Bazı Romanlarında Bir Eleştiri Unsuru Olarak Din
- 5-Özerinç, E. Orhan Kemal'in Fabrika ve Toprak İşçilerini Konu alan Bereketli Topraklar Üzerinde, Vukuat Var, Hanımın Çiftliği Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatım
- 6-Özerinç, E. <http://irep.emu.edu.tr:8080/jspui/bitstream/11129/191/1/Ozerinc.pdf> Şubat 2010
- 7-Gözler, K. <http://www.anayasa.gen.tr/adalet.htm>
- 8-<http://orhankemal.org/links3/1111.htm>